

Roll No.

Total No. of Pages : 7

Total No. of Questions : 9

उत्तरमध्यमा द्वितीयखण्ड (12वीं) वार्षिक परीक्षा 2025-26

विषय कोड : 1223

पुराणेतिहासः

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 100

निर्देशाः — (i) सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः।

(ii) प्रश्नानां सम्मुखे अङ्का प्रदत्ताः।

1. अधोलिखितेषु उचित विकल्पं चित्वा लिखत :

6×1=6

(क) कति संस्काराः सन्ति ?

(अ) दश

(ब) द्वादश

(स) षोडश

(द) अष्टादश

(ख) 'ॐ' इत्येकाक्षरम् अस्ति—

(अ) रुद्रः

(ब) इन्द्रः

(स) अग्निः

(द) ब्रह्म

(ग) भगवतः विष्णोः कति अवताराः प्रसिद्धाः ?

(अ) नव

(ब) दश

(स) एकादश

(द) द्वादश

(घ) विष्णुपुराणानुसारेण प्रथमः मनुः कोऽस्ति ?

(अ) स्वरोचि

(ब) स्वायंभुव

(स) तामस

(द) रेवत

(ङ) समुद्रमन्थनात् का मणिः उद्गता ?

(अ) कांचनमणिः

(ब) नागमणिः

(स) कौस्तुभमणिः

(द) रजतमणिः

(च) रेणुकाजमदन्योः ऋषिदम्पत्योः पुत्रः कः ?

(अ) परशुरामः

(ब) भीष्मपितामः

(स) वशिष्ठः

(द) युधिष्ठिरः

2. अधोलिखितेषु उचित विकल्पं चित्वा लिखत—

7×1=7

(क) कार्तवीर्यः कस्य देशस्य राजा बभूव ?

(अ) पाताललोकस्य

(ब) विदर्भदेशस्य

(स) हैहयदेशस्य

(द) कूर्मदेशस्य

(ख) अहिंसायाः अवतारः अस्ति—

(अ) चन्द्रगुप्तः

(ब) विक्रमादित्यः

(स) बुधः

(द) कल्कि

(ग) पुराणानां रचयिता अस्ति—

(अ) महर्षिवाल्मीकिः

(ब) वेदव्यासः

(स) कालिदासः

(द) श्री गणेशः

(घ) गायत्री मन्त्रस्य उपास्य देवता अस्ति—

(अ) अश्विन्

(ब) उषा

(स) सोमः

(द) सविता

(ड) सेल्युकस केन पराजितः ?

(अ) अशोकेन

(ब) चन्द्रगुप्त मौर्येण

(स) बिन्दुसारेण

(द) बिम्बसारेण

(च) जैनधर्मस्य प्रथमतीर्थङ्करः अस्ति—

(अ) नेमिनाथः

(ब) ऋषभदेवः

(स) पार्श्वनाथः

(द) महावीर स्वामी

(छ) 'चेदि' इति महाजनपदस्य राजधानी आसीत्—

(अ) कौशाम्बी

(ब) शक्तिमतिः

(स) अवन्ति

(द) इन्द्रप्रस्थः

3. प्रदत्त शब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयत—

6×1=6

(महापद्मनन्दः, अवन्तिराष्ट्रस्य, अध्वर्युः, विश्वामित्र महर्षेः, योगस्य, चैत्रमासस्य शुक्लपक्षनवम्याम्)

(क) उज्जैनी राजधानी आसीत्।

(ख) नन्दवंशस्य संस्थापकः आसीत्।

(ग) यजुर्वेदस्य ऋत्विक् वर्तते।

(घ) श्री रामः यज्ञम् अरक्षत्।

(ङ) महर्षि पतञ्जलिः दर्शनं रचितवान्।

(च) रामनवमी भवति।

4. युग्ममेलनं कुरुत —

7×1=7

(1)	शंकराचार्यः	—	आर्ष
(2)	मृत्युअशौचः	—	अद्वैतदर्शनम्
(3)	विवाहसंस्कारेषु	—	दश दिनानि
(4)	अंतिम संस्कारे (शवदाहे)	—	चन्द्रगुप्त मौर्यः
(5)	पंचमहाव्रतेषु	—	षटपिंडानि दानम्
(6)	मौर्यसाम्राज्यस्य संस्थापकः	—	ब्रह्मचर्य
(7)	सहस्रवर्त्माः	—	सामवेदः

5. शुद्धवाक्यानां समक्षम् 'आम्' अशुद्धवाक्यानां समक्षं 'न' इति लिखत—

6×1=6

(1)	सम्राटअशोकः बौद्धधर्मस्य अनुयायी आसीत्।	(आम्/न)
(2)	बौद्धदर्शने त्रिरत्नानि सन्ति।	(आम्/न)
(3)	पुराणानां संख्या दश वर्तते।	(आम्/न)
(4)	इक्ष्वाकुवंशीय राजानां कुल पुरोहितः वशिष्ठः।	(आम्/न)
(5)	'जाह्नवी' विश्वामित्रस्य पुत्री आसीत्।	(आम्/न)
(6)	ययातेः पुत्रः 'यदुः' आसीत्।	(आम्/न)

6. अधोलिखितेषु प्रश्नेषु कतिपय दश प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत—

10×2=20

- (i) पुरुषसूक्तस्य महत्त्वम् प्रतिपाद्यताम्।
- (ii) वेदाङ्गानां संख्या कियति के च ते विलिख्यताम्।
- (iii) यजुर्वेदस्य विभागद्वयं विलिख्यताम्।

- (iv) पुराणस्य कानि पञ्चलक्षणानि विलिख्यताम्।
- (v) कति आश्रमाणि सन्ति के च ते विलिख्यताम्।
- (vi) 'ब्रह्म' विवाहविषये लिखत।
- (vii) इक्ष्वाकु उत्पत्तिः विषये विलिख्यताम्।
- (viii) युवनाश्वोत्पत्तिः लिखत।
- (ix) जैनधर्मानुसारेण पञ्चमहाव्रतानि लिखत।
- (x) महाजनपदेषु अवन्तिमहाजनपदस्य वर्तमान क्षेत्रं विलिख्यताम्।
- (xi) 'मेगस्थनीजः' कः तस्य विषये लिखत।
- (xii) हीनयानमहायानेन विभक्तः धर्मः कः ?
- (xiii) बौद्धधर्मस्य त्रिरत्नानि कानि ?
- (xiv) जहनु गंगापानविषये लिखत।

7. अधोलिखितेषु लघूत्तरीय प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत—

6×3=18

(1) नमेऽस्ति वित्तं धनं च नान्यच्छ्रद्धोपयाग्य स्वपितृ मतोऽस्मि।

तृप्यन्तु भक्त्या पितरो मयैतो कृतौ भुञ्जौ वर्त्मनि मारुतस्य॥

इति श्लोकस्य सप्रसंग भावार्थं विलिख्यताम्।

अथवा

अष्टादशपुराणेषु व्यासस्य वचनद्वयम्।

परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम्॥

इति श्लोकस्य भावार्थं लिखत।

- (2) 'जातकर्मसंस्कार' विषये विलिख्यताम्।

अथवा

महर्षि पतंजलिः अनुसारेण सामवेदस्य शाखाः आसन् कोऽपि द्वौ नाम विलिख्यताम्।

- (3) पुराणेषु 'विष्णुपुराणम्' संक्षिप्त विवरणं विलिख्यताम्।

अथवा

महयं भहयं चैव ब्रत्रयं व चतुष्टयम्।

अनापलिंगकूस्कानि पुराणानि प्रचक्षते।।

इति श्लोकानुसारेण पुराणानि नाम विलिख्यताम्।

- (4) त्रिशंकोः स्वर्गारोहणं विलिख्यताम्।

अथवा

सगरोत्पतिः विलिख्यताम्।

- (5) सहस्रार्जुनस्य चरित्रं विलिख्यताम्।

अथवा

शिशुपालस्य पूर्वजन्म कथा लिखत।

- (6) चन्द्रगुप्तमौर्यः कः तस्य वैशिष्ट्यं लिखत।

अथवा

चेदिमहाजनपदस्य राजधानी का आसीत् एवं तस्य वर्तमानक्षेत्रं प्रतिपादयत।

8. अधोलिखितेषु दीर्घोत्तरीय प्रश्नानां उत्तराणि लिखत—

5×4=20

- (1) सावर्णिमनोत्पतिः एवं वैशिष्ट्यं लिखत।

अथवा

यजुर्वेदस्य कति शाखाः सन्ति ? तेषां विषये लिखत।

(2) बिन्दुसारस्य परिचयं विलिख्यताम्।

अथवा

बौद्धधर्मे 'धर्मचक्रप्रवर्तनम्' इत्यस्याभिप्रायः विलिख्यताम्।

(3) श्राद्धकर्मेषु पात्रऽपात्र विचारः विविच्यताम्।

अथवा

राजा शान्तनोः वैशिष्ट्यं प्रतिपादयत्।

(4) भागीरथिः कः तस्य वैशिष्ट्यं विलिख्यताम्।

अथवा

राजा निमि वैशिष्ट्यं लिखत।

(5) उत्तरवैदिककालीन धार्मिक आन्दोलनानिविषये विलिख्यताम्।

अथवा

विष्णोः दशअवतार नामानि विलिख्यताम्।

9. अधोलिखितेषु दीर्घोत्तरीय प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत—

2×5=10

(1) अशोकस्य धर्मवैशिष्ट्यं लिखत।

अथवा

मौर्यकालीन प्रांतीय व्यवस्थां विषये लिखत।

(2) स्यामन्तकोपाख्यानं विविच्यताम्।

अथवा

वासुदेवस्य वंशवर्णनं विलिख्यताम्।